A MAGYAR DEVIZAGAZDÁLKODÁS

ÍRTA

DR. JUDIK JÓZSEF

1 9 3 2

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA RT.
PÉCS

KÜLÖNLENYOMAT
A KÜLÜGYI SZEMLE 1932. IX. ÉVF. 2. (ÁPRILIS) SZÁMÁBÓL

A magyar pénzügyi helyzetben az elmúlt év tavaszán bekövetkezett hirtelen rosszabbodás következtében a múlt év júliusában fel kellett adnunk a deviza- és valutaforgalom szabadságát, amely a szanálás és valutastabilizálás egyik vívmánya gyanánt 1925. ősze óta fennállott.

A deviza- és valutaforgalom — amelyet a következőkben rövidség céljából egyszerűen devizaforgalomnak nevezünk — július 14-én, a bankzárlat életbelépésével szűnt meg szabad lenni. A bankszünnapokat előíró 4.000/1931. M. E. számú rendelet ugyan a devizaforgalomról egy szóval sem tesz említést, azonban a bankok pénztárainak zárvatartása a dolog természeténél fogva a bankok devizaforgalmának kényszerű szüneteltetését is jelentette. Az ebben a tárgyban 3 nappal később életbeléptetett 4,100/1931. M. E, számú rendelet 7. §-a már a következő rendelkezést tartalmazza: „Az 1931. évi július hó 23. napjáig bezárólag külföldi fizetési eszközökben fizetéseket csak a Magyar Nemzeti Bank útján, vagy hozzájárulásával szabad teljesíteni és pengő összegeket külföldi fizetési eszközökre csak a Magyar Nemzeti Bank útján vagy hozzájárulásával szabad átváltani. A Magyar Nemzeti Bank olyan esetekben, amelyekben a közérdek megkívánja, a külföldi fizetési eszközökben teljesítendő fizetéseket és pengőnek külföldi fizetési eszközökre átváltását 1931. évi július 24. napjáig elhalaszthatta, vagy a halasztásra engedélyt adhat.“

Ez volt az első rendelkezés, amely kifejezetten a devizaforgalom szabályozását célozta. Amint ismeretes, a bankzárlatra vonatkozó rendelkezések aránylag rövid idő alatt fokozatosan hatályon kívül helyezhetők voltak, a devizaforgalomra vonatkozó szabályozás azonban ellenkező fejlődést mutatott: egyre újabb és újabb szabályozások követték az ismertetett rendelkezést és ezek nyomán kialakult az u. n. devizagazdálkodás, amelyet az alábbiakban vázlatosan ismertetni szándékozom.

Mielőtt azonban erre rátérnék, néhány szóval rá szeretnék mutatni azokra az okokra, amelyek a devizaforgalom szabadságának felfüggesztését elkerülhetetlenné tették. A közvetlen ok az elmúlt év tavaszán megindult nagyarányú devizakiáramlás és a Magyar Nemzeti Bank érckészletének ezzel kapcsolatban bekövetkezett rohamos apadása volt, A Bank évi jelentése szerint május elejétől július közepéig érc- és devizatartalékait 200 millió pengővel vette igénybe a rendkívüli arányokat öltött devizakereslet, melynek főforrása a külföldi hitelek visszavonása, a külföldön elhelyezett értékpapírok

visszaözönlése, valamint a belföldi gazdasági körükben jelentkező nyugtalanság voltak, amely tényezőkhöz még a külkereskedelem passzivitása és a külföldi adósságszolgálat állandó terhe járult. Ha szem előtt tartjuk, hogy április végén a Bank arany- és devizakészlete mindössze 159 millió pengőt tett ki és figyelembe vesszük, hogy a Bank ezt a nagyarányú devizaigénylést csak tárcája egy részének továbbadása ellenében igénybevett külföldi hitelek segítségével tudta kielégíteni, nyilvánvaló, hogy a Bank érckészletének és ezzel egyidejűleg a pengő stabilitásának veszélyeztetése nélkül a devizaforgalom szabadságát nem lehetett tovább fenntartani.

Abból a helyzetből, amely a devizaforgalom korlátozását szükségessé tette, önként adódott a korlátozások célja: egyfelől megakadályozni annak a devizaszükségletnek a kielégítését, amelynek kielégítése közgazdasági szempontból nem kívánatos, vagy mellőzhető, másfelől gondoskodni arról, hogy a rendelkezésre álló deviza- és valutamennyiségek a közgazdasági szempontból legnyomósabb szükségletek kielégítésére használtassanak fel. A feladat *első része negatív* jellegű, megvalósítása különböző tilalmak felállításából áll, amely tilalmak azáltal, hogy a deviza- és valutakészletek felett való szabad rendelkezést lehetetlenné teszik, megteremtik a tulaj donképeni devizagazdálkodás előfeltételeit. A feladat pozitív jellegű második része a tulaj donképeni devizagazdálkodás megszervezése, vagyis annak megvalósítása, hogy azok a deviza- és valutakészletek, amelyek felett való szabad rendelkezést az előbb említett tilalmak lehetetlenné teszik, a devizagazdálkodást irányító központi szerv rendelkezésére kerüljenek és annak szabályozása, hogy e készletek milyen célokra használtassanak fel, A sikeres devizagazdálkodás megkívánja a tilalmaknak a devizák szerzésére és felhasználására vonatkozó korlátozások körén túlmenően való kiterjesztését, nevezetesen a külföldiek részére pengőben történő fizetések, valamint a külföldiektől való hiteligénybevéiel és a külföldiek részére történő hitelnyújtás korlátok közé szorítását is, egyrészt azért, mert ezek a cselekmények közvetve befolyással vannak, vagy a jövőben befolyással lehetnek a devizakereslet és devizakínálat alakulására, másrészt azért, mert a külföldieket illető pengőkövetelések a külföldön legálisan, vagy illegálisan ügyletkötések tárgyát képezhetik és ezen a réven a pengő külföldi értékelésére kihathatnak.

Ezek szerint a devizagazdálkodás szabályozása öt különböző irányban halad, amelyek:

1. a deviza- és valutakészletek szabad szerzésének és felhasználásának megtiltása;
2. a deviza- és valutakészletek beszolgáltatása a devizagazdálkodást irányító központi szervhez;
3. a deviza- és valutakészletek felhasználása;
4. a külföldiek részére pengőben történő fizetések szabályozása?
5. a külföldiektől való hiteligénybevétel és a külföldieknek való hitelnyújtás korlátozása.

Ami a devizagazdálkodásra vonatkozó jogszabályok forrásait illeti, a szabályozás alapelveit a devizagazdálkodásnak csaknem minden területén törvények, vagy összminisztériumi rendeletek tartalmazzák. A legfontosabb rendelkezések az 1931. évi XXVI. t.-c.-ben kapott felhatalmazás alapján kibocsátott rendeletekben, továbbá az

1931. évi XXXII.tc.-bcn és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott rendeletekben fog altatnak. Az említett törvényeken, valamint különböző kormányrendeleteken kívül a szabályozásnak igen fontos forrása a devizagazdálkodást irányító szervek, különösen a Magyar Nemzeti Bank által követett gyakorlat. E gyakorlat egy része írásba van foglalva. Ilyen írásbafoglalt szabályozást tartalmaznak például a Nemzeti Bank által kiadott tájékoztatók, valamint a Nemzeti Bank által a devizagazdálkodásban egyes teendőkkel megbízott pénzintézetekhez intézett körlevelek. A felsoroltak mellett egyre nagyobb jelentőséget nyerő forrás gyanánt szerepelnek egyes nemzetközi megállapodások, nevezetesen az u. n. Stillhalte- és Clearing-egyezmények, amelyekről később részletesebben szó lesz.

Amint az alábbiakból látni fogjuk, a devizagazdálkodásra vonatkozó jogszabályok nem egyidőben keletkeztek, hanem fokozatosan épültek ki ós nem alkalmazkodnak pontosan az imént vázolt tagozódáshoz. A devizagazdálkodás egy és ugyanazon ágára vonatkozó jogszabályokat különböző rendeletek tartalmazzák, másfelől egyes rendeletek több ágat is érintenek.

A devizagazdálkodás központi irányítására az e tárgyban kibocsátott kormányrendeletek nem létesítettek külön szervet, hanem a Magyar Nemzeti Bankot bízták meg ezzel a feladattal. A Magyar Nemzeti Banknak a devizagazdálkodás mind az öt ágában irányító szerepe van, bár mint az alábbiakban látni fogjuk, egyes más szervek is fontos szerepet töltenek be ezen a téren.

Áttérünk most a devizagazdálkodás tartalmi ismertetésére a fentebb említett ötös csoportosítás követése mellett.

1. Az első csoportba tartozó rendelkezések lényege, hogy *külföldi fizetési eszközök csak a Magyar Nemzeti Bank engedélyével szerezhetők, vagy használhatók fel.* A legelső idevonatkozó szabályt a már említett 4.100/1931. M. E. sz, rendelet 7. §-a, ill. a 4,550/1931. M. E. sz. rendelet 4. §-a (utóbbi a 4,100. sz. rendelet hatályon kívül helyezésekor lépett az előbbemlített §. helyébe) tartalmazza, amelyet a külfölddel való fizetési forgalom ellenőrzése és szabályozása tárgyában kiadott és 1931. augusztus 8-án életbelépett 4.500/1931. M. E. sz. rendeletben foglalt rendelkezések egészítenek ki. Az említett jogszabályok rendelkezéseiből a most tárgyalt körbe vágnak a következő tilalmak:

a Magyar Nemzeti Bank engedélye nélkül nem szabad

a) külföldi fizetési eszközökben fizetéseket teljesíteni,

b) pengőösszegeket külföldi fizetési eszközökre átváltani,

c) pengőt külföldre kínálni (kiajánlani), vagy külföldre átutalni,

d) belföldi vagy külföldi pénzt, akár pengőértékre, akár külföldi értékre szóló csekket, váltót, utalványt, takarékbetétkönyvet, pénztárjegyet, vagy egyéb pénzhelyettesítő eszközt, belföldi vagy külföldi értékre szóló értékpapírt, vert, vagy veretlen aranyat, ezüstöt, platinát az országból kivinni.[1]

[1] Az utazási és kisebb határszéli forgalomban engedély nélkül ki lehet vinni pénzt és pénzt helyettesítő eszközöket személyenként 150 pengő erejéig, úgyszintén szabályszerű igazolás mellett összegre való tekintet nélkül az utazási és kisebb határszéli forgalomban behozott pénzt és pénzhelyettesítő eszközöket.

Megjegyzendő, hogy a *c)* alatti tilalom a negyedik csoportba tartozó tilalmat is foglal magában, amennyiben pengőnek külföldre való átutalása nincsen mindig kapcsolatban külföldi fizetési eszköz szerzésével, a *d)* alatti *rendelkezés* pedig lényegileg preventív jellegű: annak kívánja elejét venni, hogy a kivitt értékek külföldi fizetési eszköz megszerzésére fordíttassanak, vagy a belföldi devizagazdálkodás elől elvonassanak. Egyúttal azt is meg akarja akadályozni, hogy a külföldön pengő fizetőeszközökben nagyobbarányú illegális forgalom alakulhasson ki.

E tilalmakat kiegészíti a külföldi fizetési eszközök tőzsdei forgalmának szüneteltetésére vonatkozó rendelkezés, valamint a tőzsdén jegyzett értékpapírok u. n, magánforgalmi árai közzétételének eltiltása, amely utóbbi tilalmat a december 6-án életbeléptetett *6630(1931.* M, E. sz. rendelet tartalmazza. Végül ebbe a körbe tartozó tilalmakkal találkozunk az u. n. transzfermoratórium-rendeletben (6.900/1931. M. E. sz. rendelet), amelyről később lesz részletesebben szó.

A 4.500/1931, M. E. sz. rendelet a Magyar Nemzeti Bankot feljogosítja arra, hogy az ebben a rendeletben foglalt tilalmak és korlátozások alól felmentést adhasson. Az ezen felhatalmazás alapján a Bank által adott felmentések közül legnagyobb jelentőségű a Banknak az az intézkedése, mellyel egyes belföldi pénzintézeteket felhatalmazott arra, hogy a nekik felajánlott külföldi fizetőeszközöket megvásárolhassák, az általuk vásárolt tételekből, valamint saját készletükből kis tételeket (a legutóbbi rendelkezés szerint egy személynek legfeljebb 50 pengőt) utazási célokra eladhassanak. A pénzintézetek az ilymódon szerzett valutákról és devizákról a Nemzeti Banknak naponként jelentést tesznek. Természetesen a pénzintézetek az ilyen módon szerzett valutákat és devizákat, az utazási célokra történő eladások kivételével, a Magyar Nemzeti Bank engedélye nélkül nem használhatják fel és ennek következtében ez az általánosságban adott engedély lényegileg nem üt rést az általános szerzési és felhasználási tilalmon.

2. A második csoportba *a beszolgáltatás! kötelezettséget szabályozó rendelkezések* tartoznak. A devizagazdálkodás által igénybevehető valuták és devizák általában három főforrásból származnak: *a)* az exportból, *b)* a meglevő készletekből és *c)* az exporttól különböző eredetű külföldi bevételekből. E három forrásból történő igénybevétel szabályozása különböző időpontokban és különböző rendeletekkel történt meg.

Legkorábban került a sor az exportból származó valuta- és devizabevételek beszolgáltatásának kötelezővé tételére. A már többször idézett, augusztus 8-án életbelépett 4.500/1931. M. E. számú rendelet 3. §-a értelmében, aki értékpapírokat, vagy 300 pengőt meghaladó értékű árut, vagy egyéb vagyontárgyat kivisz, köteles ezek ellenértékét külföldi pénznemben, pengőben folyósítandó ellenérték ellenében a Magyar Nemzeti Banknak azonnal beszolgáltatni, vagy a Bankkal szemben írásban kötelezettséget vállalni arra, hogy azt a bevételezés után azonnal, legkésőbb azonban a Bank által megállapított időn belül pengő ellenében beszolgáltatja. Utóbb a 6,210/1931. M. E. számú rendelet a beszolgáltatási kötelezettséget kiterjesztette a. 300 pengő értéket meg nem haladó árukivitelre is.

A deviza- és valutakészletek beszolgáltatását a szeptember 18-án

kelt 4.950/1931. M. E. számú rendelet rendelte el, amely előírja, hogy a Magyarországon lakó természetes személyek és az itt székhellyel bíró jogi személyek kötelesek szeptember 30-ig bezárólag bejelenteni a tulajdonukban levő külföldi fizetési eszközöket, amennyiben ezek 200 pengő értéket meghaladnak, továbbá külföldi pénzértékre szóló, külföldiekkel szemben fennálló követeléseiket és az 1931. július 14.-e után szerzett külföldi értékpapírjaikat, feltéve, hogy ezek 1.000 pengő értéket meghaladnak. A rendelet szerint a bejelentési kötelezettség alá eső külföldi fizetési eszközöket, követeléseket, vagy értékpapírokat 200, ill. 1.000 pengő értéken felül — amennyiben a rendelkezésre bocsátási kötelezettség alól mentesítő okok valamelyike fenn nem forog — a Magyar Nemzeti Bank felhívására, pengőben nyújtandó ellenérték fejében a Bank rendelkezésére kell bocsátani. A rendelet 5. §-a értelmében a rendelkezésre bocsátási kötelezettség alá eső fizetési eszközök és követelések felerésze mentesül a rendelkezésre bocsátási kötelezettség alól és a fél szabad rendelkezése alatt marad abban az esetben, ha a fél a rendelkezésre bocsátási kötelezettség alá eső értékek felerészét a m. kir. államkincstárnak az eredeti pénznemben, évi *5%* kamat mellett, 3 évre kölcsönképen átengedi. Az 1931. évi XXXII. t.-c. 1. §-a, ill. az ezen § végrehajtása céljából december 25-én kibocsátott 7.310/1931. P, M. számú rendelet a 4,950/1931. M. E, számú rendelet alapján bejelentendő és még be nem jelentett külföldi értékek bejelentésére újabb 15 napos határidőt állapít meg, amely bejelentési kötelezettség nem teljesítését, vagy tudva valótlan adat bejelentését — amely cselekmények a 4950/1931. M. E. sz, rendelet szerint csak kihágást képeztek — az említett törvény 5 évig terjedhető fegyházzal büntetendő bűntettnek minősíti.

Végül a harmadik forrásból származó devizabevételek beszolgáltatását az 1931. évi XXXII. t.-c. 3. §-ában kapott felhatalmazás alapján 1931. december 31-én életbeléptetett 6.970/1931. M. E. számú rendelet írja elő, amely rendelet értelmében az 1931. szeptember 15-e után szerzett külföldi fizetési eszközök, külföldi pénzértékre szóló követelések és értékpapírok közül a rendelet hatálybalépéséig szerzettek 15 nap alatt, a később szerzettek pedig a szerzéstől számított 8 nap alatt a Magyar Nemzeti Banknál bejelentendők és amennyiben mentességi ok nem forog fenn, a Bank felhívására pengő ellenében a Bank rendelkezésére bocsátandók. Ez a rendelet a 4,950. sz. rendelet által megengedett kölcsönképen való átengedést és a rendelkezésre bocsátási kötelezettség alá eső értékek felerészének ilyen módon való mentesítését nem teszi lehetővé; az új rendelet továbbá nem ismeri a rendelkezésre bocsátási kötelezettség alól mentes 200, ill. 1.000 pengős minimumokat. A 6.970/1931. M. E. számú rendelet kiegészítését jelenti az 1932. január 20-án életbeléptetett 380/1932. M. E. számú rendelet, amelynek leglényegesebb rendelkezése, hogy a bejelentési és rendelkezésre bocsátási kötelezettséget kiterjeszti a belföldiekkel (főleg pénzintézetekkel) szemben szerzett azokra a követelésekre, amelyek 1931. szeptember 15-e után[2] olymódon keletkeztek, hogy a bejelentésre kötelezett javára az adóshoz (belföldi pénzintézethez), vagy ennek külföldön vezetett számlájára külföldi fizetőeszközök

[2] A korábban szerzett ilyen követelések a pénzintézetek bejelentéseinek elbírálásakor vétettek figyelembe.

fizettettek be, ill. külföldi pénzértékre szóló követelések utaltattak át. Ez a rendelet továbbá feljogosítja a Magyar Nemzeti Bankot, hogy bizonyos esetekben a 6.970/1931, számú rendeletben megállapított bejelentési határidőktől eltérő bejelentési határidőt állapítson meg, egyúttal kimondja, hogy a korábbi intézkedésekkel a rendelkezésre bocsátási kötelezettség alól mentesített követelések és értékpapírok jövedelme, nemkülönben a mentesített értékpapírok kisorsolása, vagy beváltása folytán befolyó összeg is bejelentési és rendelkezésre bocsátási kötelezettség alá esik.

Az előbbi bekezdésben ismertetett rendelkezésekkel a valuta- és devizabevételek beszolgáltatási kötelezettség alá vonása teljessé vált. A készletek beszolgáltatási kötelezettség alá vonása, annyiban nem teljes, hogy az 1931, július 15-e előtt szerzett értékpapírok beszolgáltatási kötelezettség alá nem esnek.

Az érvényben levő szabályok és a követett gyakorlat szerint mind a három csoportban vannak kivételek a beszolgáltatási kötelezettség alól. Az exportból eredő devizák beszolgáltatási kötelezettsége alól már a 4.500/1931. M. E. számú és az azt kiegészítő rendeletek is engedélyeznek néhány kisebb jelentőségű, általános jellegű kivételt (pld. utipodgyász, kereskedelmi utazók árúmintaküldeményei, hírlapok és folyóiratok stb.), de a 4,500/1931. M. E. számú rendelet 5. §-ában kapott felhatalmazás alapján a Magyar Nemzeti Bank is engedélyezett ilyen mentességeket. A Bank által engedélyezett mentességek legfontosabb típusai azok, amelyek az u, n, kompenzációs engedélyekkel, valamint a pengő ellenében való exportálás megengedésével kapcsolatosak. Az u. n. kompenzációs engedélyek lényege abban áll, hogy az ilyen engedéllyel bíró cégek exportból származó devizáikat és valutáikat üzemük folytatásához szükséges árúbehozatallal kapcsolatos és szabályszerűen engedélyezett devizaigényléseik kielégítésére fordíthatják. Ilyen engedélyt a Nemzeti Bank csak aránylag kevésszámú, nagyobb cégnek adott. A pengő ellenében való export megengedése eddig egészen sporadikus, kivételes jelenség volt; a Nemzeti Bank ezt csupán néhány olyan cikknél engedélyezte (pl. bor), amelyek a kedvezőtlen árviszonyok következtében egyébként nem kerültek volna kivitelre.

A meglevő készletek igénybevételéről intézkedő 4,950/1931. M, E. számú rendelet a már említett általános jellegű mentesítéseken (200, ill. 1.000 pengős minimumok, valamint az 5. §. értelmében történő kölcsönátengedés folytán felszabaduló összegek) kivül megengedi a bejelentett értékek mentesítését abban az esetben, ha a fél kimutat ja, hogy azokra valamely kötelezettsége teljesítése céljából, vagy egyéb oly célból van szüksége, amelynek kielégítése közgazdaságilag indokolt. Hasonló mentesítési lehetőséget nyújt a nem exportból eredő külföldi bevételek beszolgáltatását előíró 6,970/1931. M. E. számú rendelet, amely szerint a mentesítés akkor kérhető, ha a mentesített értékre oly szükséglet fedezése céljából van szükség, amelynek mellőzése a gazdasági élet folytonosságát, vagy létérdeket veszélyeztetne. Az ilyen címen történt mentesítéseknél lényegileg az exportvaluta-beszolgáltatásnál engedélyezett kompenzációs eljáráshoz hasonló intézkedéssel állunk szemben, amennyiben a mentesítés célja, hogy a mentesített értékekkel az azokkal rendelkező valamilyen külföldi fizetést teljesíthessen.

Ha áttekintjük mindezeket a kivételeket, azt állapíthatjuk meg, hogy az esetek túlnyomó részében és éppen a fontos esetekben, a beszolgáltatást kötelezettség alól való mentesség valójában csak látszólagos és annak oka abban keresendő, hogy a beszolgáltatási kötelezettség alá eső értékek tulajdonosának olyan igénye van, amely célra a Magyar Nemzeti Bank neki devizát utalna ki. Tehát néhány nem nagyjelentőségű kivételtől eltekintve általában az a szabály, hogy minden deviza- és valutabevételt és minden a gazdasági élet folytatásához nem okvetlenül szükséges deviza- és valutakészletet be kell szolgáltatni a Nemzeti Banknak.

3. A devizagazdálkodás harmadik területe a központi szerv rendelkezésére kerülő *valuta- és devizakészletek felhasználásának szabályozása.*

Amint az előző részben kifejtettem, a beszolgáltatási kötelezettség alá eső valuták és devizák beszolgáltatása a Nemzeti Banknál van központosítva, vagyis a Nemzeti Bank az a nagy rezervoár, amelybe a különböző forrásokból származó valuták és devizák összegyűjtetnek. Miután azonban a Banknál összegyűlő valuták és devizák felhasználása nemcsak a Bank feladatainak megvalósítása, különösen pedig a pengő értékállandóságának biztosítása szempontjából fontos, hanem a gazdasági élet menetére gyakorolt mélyreható befolyás folytán ez egyúttal nagyjelentőségű gazdaságpolitikai állásfoglalást is jelent és így erősen belevág a kormányzati hatáskörbe, gondoskodni kellett arról, hogy a devizakészletek felhasználása a kormány által követett politikával összhangzásban történjék. Tényleg a devizakiutalásoknál követendő irányelvek a kormány gazdaságpolitikai szempontjainak szem előtt tartásával állapíttatnak meg. E mellett a kormány és a Nemzeti Bank közötti együttműködés állandó jellegű intézményes biztosítására egy külön szerv, az u. n, tárcaközi bizottság állíttatott fel, amelynek fő feladata az árúbehozatallal kapcsolatosan felmerülő devizapolitikai kérdésekben állást foglalni. A devizakiutalások előkészítésébe bevonattak a gazdasági élet érdekképviseleti szervei is; az árúbehozatallal kapcsolatos igénylések elbírálásának előkészítését az esetek túlnyomó részében a Kereskedelmi és Iparkamara eszközli.

Mielőtt a kiutalásoknál követett irányelveket ismertetném, tekintsük át röviden, milyen forrásokból keletkezhetik devizaszükséglet. A devizaszerzésre irányuló törekvések céljai között ma a következő főbb típusokat láthatjuk:

a) Tőkéknek külföldön való elhelyezése, az ú. n. „Kapitalflucht“,

b) külföldön elhelyezett magyar értékpapírok visszavásárlása,

c) külföldön igénybevett rövid- és középlejáratú hitelek visszafizetése, akár a külföldi hitelező felmondása folytán, akár önként,

d) külföldön igénybevett hosszúlejáratú kölcsönök kamat- és törlesztési szolgálata, külföldön elhelyezett részvények után való osztalékfizetés, valamint külföldön igénybevett rövidlejáratú hitelek után eszközlendő kamatfizetések,

e) személyes természetű szükségletek kielégítése, pld. külföldi gyógykezeltetéssel, külföldön folytatott tanulmánnyal, külföldi hozzátartozók támogatásával kapcsolatos és egyéb hasonló természetű kiadások,

f) árúbehozatalból származó tartozások kifizetése,

g) új árubehozatal,

h) gazdasági jellegű külföldi szolgáltatások (közlekedési eszközök, biztosító társaságok teljesítményei, stb.) igénybevétele.

Ami az *a)* alatti szükségletet illeti, nem szenved kétséget, hogy a devizaforgalom korlátozása elsősorban ennek a szükségletnek a kikapcsolását célozta. Ez a szükséglet tehát a devizakiutalásoknál semmi esetre sem jöhet figyelembe.

Hasonló álláspontot kellett elfoglalni a *b)* alatti szükséglet tekintetében, mert bár a távolabbi jövőt tekintve az országra nézve nyereséget jelentene, ha hosszúlejáratú külföldi tartozásait az adóssági kötvényeknek a jelenlegi alacsony árfolyamon való visszavásárlása útján, a névértéknek egy töredékével törleszthetné, kétségtelen, hogy az erősen korlátolt mennyiségben rendelkezésre álló devizáknak ilyen célra való felhasználása a jelenben egzisztenciális fontosságú szükségletek kielégítését veszélyeztetné, E mellett nem volna lojális eljárás külföldi hitelezőinkkel szemben akkor, amidőn azoknak kamatköveteléseit teljes mértékben kielégíteni nem tudjuk és ennek folytán az értékpapírok árfolyama igen alacsonyan áll. Az angol hitelezőkkel kötött Stillhalte-egyezmény devizakészleteknek ilyen célokra való felhasználását kifejezetten tiltja.

Ami a *c)* alatti szükségletet illeti, nyilvánvaló, hogy rövidlejáratú tartozásainknak, vagy ezek egy jelentékeny részének rövid idő alatt való visszafizetése nemcsak a jelenlegi nehéz helyzetben, hanem még úgynevezett normális körülmények között sem volna lehetséges. Ilyen visszafizetés csak akkor volna elképzelhető, ha az ország olyan nagy devizakészletekkel rendelkeznék, hogy ezek a visszafizetett összeggel veszély nélkül csökkenthetők volnának, vagy pedig fizetési mérlegünk olyan aktív egyenleget produkálna, amelyből ez a visszafizetés eszközölhető volna. Egyetlen tekintet a számokra kétségtelenül mutatja ennek lehetetlenségét, A Népszövetség pénzügyi bizottságának Magyarország pénzügyi helyzetéről a múlt év őszén készült jelentése szerint közép- és rövidlejáratú tartozásaink nettó összege mintegy 1.490 millió pengőt tesz ki, amelynek zöme a rövidlejáratú tartozásokra esik. Ezzel szemben a Magyar Nemzeti Bank arany- és devizakészlete a múlt év második felében 120 millió pengő körül mozgott. Fizetési mérlegünk alakulását pedig az jellemzi, hogy ugyancsak az említett jelentésben foglalt megállapítások szerint külföldi tartozásaink évi adósságterhe a hosszúlejáratú kölcsönök kötelező tőketörlesztésével együtt közel 300 millió pengőre rug, amivel szemben külkereskedelmi forgalmunk aktív egyenlege az elmúlt évben mindössze 27 millió pengőt ért el. Miután fizetési mérlegünk többi ú. n. folyó tételei nagyban-egészben ellensúlyozzák egymást, fizetési mérlegünkből — hacsak jelentékeny összegű külföldi tőke nem vétetik igénybe, ami a jelenlegi viszonyok mellett lehetetlen — olyan egyenleg nem származhatik, amelyből a külföldnek tőkevisszafizetéseket teljesíthetnénk.

Ezek a megfontolások már a pénzügyi nehézségek kezdetén arra késztették úgy a pénz- és hitelpolitika irányítóit, mint a külföldnek rövid lejáratra tartozó magyar adósokat, elsősorban a bankokat, hogy külföldi hitelezőikkel a hitelek meghosszabbítását célzó ú, n. *Stillhalte tárgyalásokat* kezdeményezzenek.

Az ebben az irányban folyó tárgyalások egységes irányítására az 1931. november 22-en életbeléptetett 6370/1931. M E számú rendelet külön szervet létesített: a Külföldi Hitelek Országos Bizottságát, amelynek feladata vármegyék, városok, községek, közüzemek, köztestületek és bankok hitelügyletekből eredő rövid- és középlejáratú tartozásainak rendezése. E rendelet értelmében az annak hatálya alá tartozó adósok külföldi pénzintézettel, vagy bankári céggel szemben a rendelet életbeléptetése előtt keletkezett hitelügyleten alapuló tartozásaikat csak a bizottság hozzájárulásával rendezhetik. Az említett rendelet hatályát az 1.600/1932. M. E. számú rendelet kiterjesztette bejegyzett ipari és kereskedelmi cégeknek külföldi pénzintézetekkel, vagy bankcégekkel szemben fennálló, 1931 november 21 előtt keletkezett hitelügyletekből eredő rövid- és középlejáratú tartozásaira is. Az új rendelet a Bizottságot felhatalmazza, hogy a külföldi hitelezőkkel általános Stillhalte-megállapodásokat létesíthessen azzal a korlátozással, hogy a megállapodások a magyar adóst csak kifejezett hozzájárulása esetén kötelezik.

Ezen a téren tehát a törekvés az volt, hogy az ebből a forrásból eredő devizaszükséglet kikapcsolása az adós és hitelező közös egyetértésével és pedig elsősorban az adósok és hitelezők lehető nagy csoportjaira kiterjedő, azonos elveken felépített, általános jellegű Stillhalte-megállapodások útján történjék, amely eljárásra szükség van, ha a külföldi hitelnyújtóinkkal való kapcsolatokat fenn akarjuk tartani és el akarjuk kerülni, hogy a külföldi hitelezők az adósaikkal szemben igénybevehető jogokat érvényesítsék,

Az általános jellegű Stillhalte-megállapodások kötésére irányuló törekvéseknek erős alátámasztást adott a magyar kormánynak december 23-án kelt, a kényszerhelyzet által parancsolt az az intézkedése, amellyel a külfölddel szemben fennálló egyes pénztartozásoknak idegen valutában való teljesítését felfüggesztette s amelyről később lesz részletesen szó. Megjegyzendő, hogy ilyen célra devizát a Nemzeti Bank december 23 előtt is csak egészen kivételes esetekben adott.

Az angol hitelezőkkel folytatott tárgyalások 1932 márciusában ilyen általános Stillhalte-megállapodás kötésére vezettek, amelyben a hitelező angol bankok hozzájárultak ahhoz, hogy az általuk magyar adósoknak ül. magyar adósoknak kezessége mellett harmadik személyeknek nyújtott és 1932 február 1-én még igénybevett rövidlejáratú hitelek az egyezményben megadott feltételek mellett 1932 augusztus l-ig meghosszabbíttassanak. Az egyezmény egyik lényeges feltétele, hogy a magyar adósok régi (az egyezmény hatályba lépése előtt keletkezett) tartozásaikra történő fizetéseiknél a külföldi hitelezőket egyenlő bánásmódban fogják részesíteni és hogy ezekre a tartozásokra az egyezményben megengedett fizetéseken kívül más fizetéseket teljesíteni nem fognak. Az egyenlő bánásmód elvéből az következik, hogy az egyezményben kifejezett tilalmak az egyezményhez hozzá nem járult hitelezőkkel szemben is alkalmazást nyernek, tehát a rövidlejáratú külföldi tartozásokra — az egyezményben felsorolt kivételektől eltekintve — tőketörlesztést teljesíteni más országbeli hitelezőkkel szemben sem szabad.

d) A kamat- és amortizációs szolgálat tekinteteben a Bank a kormánnyal egyetértésben arra törekedett, hogy a magyar adósok

ilyen természetű kötelezettségei a lehetőség határain belül teljesíttessenek. A Magyar Nemzeti Banknak az elmúlt évre vonatkozó jelentése szerint augusztus hó elejétől az év végéig a Bank rendelkezése alá került devizákból 99 millió pengő értékűt emésztett fel a külföldi adósságok szolgálata és visszafizetése. A kötött devizagazdálkodás néhány hónapja után nyilvánvalóvá vált, hogy fizetési mérlegünk alakulása a kamat- és amortizációs szolgálattal kapcsolatos összes igények kielégítését nem teszi lehetővé. Az egyetlen forrás, amelyből az adott körülmények között ezt a szolgálatot fedezhetnők, a külkereskedelmi forgalom exporttöbblete volna, külkereskedelmi forgalmunk azonban a Központi Statisztikai Hivatal kimutatása szerint — miként már említettük — az elmúlt évben mindössze 27 millió pengő értékű kiviteli többletet eredményezett.

Ebben a helyzetben a Magyar Nemzeti Bank kénytelen volt a kamat- és amortizációs szolgálat ellátására, valamint osztalékfizetésre történő devizakiutalásokat, illetve a saját devizakészletek ilyen célokra felhasználásának megengedését, egyes kivételektől eltekintve beszüntetni, s a jogi alapok megteremtésére, valamint a szóbanforgó tartozások pengő-értékben való befizetésének szabályozása céljából a kormány 1931 december 23-án kibocsátotta a 6900/1931. M, E. sz. rendeletet, amelyet közönségesen *transzfermoratórium-rendeletnek* neveznek. E rendelet szerint, amely azonban a magyar államnak a népszövetségi kölcsön alapján fennálló kötelezettségeit nem érinti, kötvények és záloglevelek alapján, valamint a magyar állam által kibocsátott kincstári váltók és kincstár jegyek után járó kamatok alapján esedékes összegeket tilos a hitelezők kezéhez megfizetni; az adós a fizetendő összegek ellenértékét lejáratkor pengőben köteles a Magyar Nemzeti Banknál lefizetni. Az ilyen módon a Magyar Nemzeti Banknál pengőben letett összegeket addig, ameddig azoknak külföldi fizetési eszközökre átváltása nem lehetséges, a Magyar Nemzeti Bank külön alapba (Külföldi hitelezők alapja) fizeti be és ezeket az összegeket a Bank a mellette működő tanácsadóval egyetértésben a hitelezők által testületileg kijelölhető képviselő meghallgatásával kezeli, E rendelkezéseket kiegészíti az az előírás, hogy a rendelet hatálya alá eső kötvények és záloglevelek kibocsátásának alapjául szolgáló kölcsönök kamatát és tőketörlesztő részleteit az adós a rendelet hatálya alatt pengőben köteles a kötvények, ill. záloglevelek kibocsátójánál letenni.

Amint az idézett rendelkezésekből kitűnik, a rendelet maga nem terjed ki az összes külföldi kamatfizetésekre, hanem csak a hosszúlejáratú tartozások kamat- és amortizációs szolgálatára, valamint a kincstári váltók és kincstárjegyek kamataira, amelyek tekintetében abszolút fizetési tilalmat állít fel. A rendelet főcélja azonban nem annyira ennek a tilalomnak a kimondása volt — hiszen a Magyar Nemzeti Bank ilyen fizetések engedélyezését már a korábbi rendelkezések alapján is megtagadhatta — hanem annak biztosítása, hogy ezek a fizetések addig is, amíg azoknak idegen valutára való átalakítása, „transzferálása“ lehetségessé válik, a hitelezők és a magyar gazdasági érdekek sérelme nélkül pengőben teljesíthetők és az ezzel kapcsolatban felmerülő kérdések a hitelezőkkel egységesen rendezhetők legyenek.

A rendelet kibocsátásával egyidejűleg kiadott hivatalos kommüniké bejelenti, hogy a magyar kormány kénytelen az ország köz- és magánpénztartozásainak idegen valutában való fizetését, egyes kivételekkel, felfüggeszteni. Kifejezésre juttatja a kormánynak azt a szándékát, hogy a rendelkezésre álló külföldi fizetési eszközöket elsősorban a népszövetségi kölcsön szolgálatára, ezt követőleg pedig, amennyiben a devizakészletek megengedik, egyes más kölcsönök és tartozások után teljesítendő fizetésekre kívánja fordítani. Közli továbbá, hogy „az ország kereskedelmi forgalmának fenntartása érdekében fel fogja jogosítani a Magyar Nemzeti Bankot, hogy magyar honosoknak külföldi fizetési eszközöket adjon el arra a célra, hogy bankárokkal és másokkal szemben fennálló rövidlejáratú tartozásaik után a kamatokat, leszámítolási kamatokat és jutalékokat fedezzék, valamint oly Stillhalte egyezségek hatályosságának biztosítása végett, amelyeket a magyar kormány a külföldi pénznemben nyújtott rövidlejáratú kölcsönök hitelezőinek 6 hónapi időtartamra javasolni kivan.“ A közölt szövegből kitetszően a rövidlejáratú tartozások után való kamat- és jutalékfizetések kérdését a kormány egyelőre nyitva óhajtotta hagyni. A tényleges helyzet azonban lehetetlenné tette a kamatfizetésre való devizakiutalásokat és ezzel a helyzettel számol az angol hitelezőkkel kötött Stillhalte-egyezmény is.

Az angol Stillhalte-egyezmény szerint az adósnak a hitelezőnél lévő követelése felhasználható a hitelezővel szemben fennálló kamat-, jutalék- és egyéb hasonló tartozás kiegyenlítésére. Ezen túlmenően kamatokat idegen valutában fizetni nem szabad. Abban az esetbe^ ha a kamat-, jutalék- és hasonló tartozások az említett módon nem egyenlíthetők ki, a ki nem egyenlített ilyen tartozás pengőellenértéke befizetendő a Magyar Nemzeti Bankhoz a hitelező külön számlájára, azonban, amennyiben az adós és hitelező között más megállapodás nem jött létre, csak biztosíték, de nem kielégítés gyanánt.

e) A személyes szükségletekkel kapcsolatos devizaigénylések elbírálásánál a Bank általában arra az álláspontra helyezkedett, hogy ezek az igények annyiban, amennyiben ki nem elégítésük egzisztenciális érdekei veszélyeztetne, az okvetlenül szükséges mértékig figyelembe veendők, Ehhez képest ilyen célokra a Nemzeti Bank a vázolt keretek között utalt ki devizákat, illetve engedélyezte a saját készletek felhasználását.

f) és *g)* Az árúbehozatalból származó devízaszükséglet elbírálásánál eddig nem volt különbség téve a szerint, hogy a devizát már megtörtént árúbehozatalból származó tartozás kiegyenlítése céljából, avagy új árúbehozatal céljára igénylik. Ezzel szemben kezdettől fogva különbségek voltak téve a devizaigények alapjául szolgáló árúbehozatal közgazdasági jelentősége szempontjából.

Az igénylések alapjául szolgáló árúbehozatalban ugyanis a következő csoportokat különböztetik meg:

1/a. exportra dolgozó, vagy a belföldi fogyasztás szempontjából okvetlenül szükséges cikkeket előállító vállalatok nyersanyagai, vagy félgyártmányai,

1/b. a fogyasztás céljaira okvetlenül szükséges készgyártmányok (főleg gyógyszerek és tűzifa tartoznak ebbe a csoportba),

2/a. egyéb nyersanyagok és félgyártmányok, amelyek feldolgozása munkaalkalmakat teremt,

2/b. közszükségletet kielégítő készárúk,

3. egyéb olyan cikkek, amelyek behozatala megengedhető,

4. olyan cikkek, melyek behozatala közgazdasági szempontból nem kívánatos.

A Nemzeti Bank elsősorban az l/a, 1/b és 2/a alatti árúbehozatalból származó igényeket igyekezett kielégíteni, kisebb mértékben teljesített kiutalásokat a 2/b és 3. alá sorozott igénylésekre is, a 4. alattiakra ellenben egyáltalában nem. Természetesen a rendelkezésre álló készletek erősen korlátozott volta folytán a legelői említett igényeknek is csak egy részét tudta kielégíteni.

Az angol Stillhalte-egyezmény ezen a téren is lényeges változtatást eredményezett, amennyiben az egyezmény értelmében, miként minden régi tartozás, úgy a régi árútartozások sem teljesíthetők. Mindazonáltal a hitelező angol bankok hozzájárultak ahhoz, hogy régi árútartozásokra fizetés teljesíthető legyen abban az esetben, ha a hitelező egyidejűleg új árúeladással kapcsolatban az adósnak legalább a teljesített fizetéssel egyenlő összegű új árúhitelt engedélyez.

A *h)* alatt említett igények közül azokat, amelyek kielégítését lényeges közgazdasági érdekek kívánják, a Nemzeti Bank a lehetőség szerint kielégíteni igyekezett, viszont a közgazdasági szempontból jelentőséggel nem bíró, vagy kevésbbé nyomós szükségletekre nem adott devizát.

Ezek szerint a felsorolt devizaigénylések közül a köz-gazdasági indokoltság fennforgása esetén a Nemzeti Bank igyekszik kielégíteni az *e) g)* és *h)* alatt felsoroltakat (személyes szükségletek, árúbehozatal, közlekedés, stb.); az elutasítás álláspontjára helyezkedik az *a)* és *b)* alatti igényekkel (tőkekivitel, értékpapírimport) szemben, a transzfermoratórium-rendelet és az angol Stillhalte-megállapodás folytán — néhány kivételtől eltekintve — hasonló álláspontot kénytelen elfoglalni a *c), d)* és *f)* alatti igénylésekkel szemben (rövid- és középlejáratú tartozások visszafizetése, hosszúlejáratú kölcsönök szolgálata, kamat- és osztalékfizetések, régi árútartozások) is.

Megjegyzendő, hogy azok az elvek, amelyek a devizakiutalásoknál irányadók, általában alkalmazást nyernek a beszolgáltatás alól mentesített valuta- és devizakészletek felhasználásának engedélyezésénél is. A beszolgáltatás alól való mentesítés ugyanis csupán annyit jelent, hogy a fél a mentesített készletet nem köteles beszolgáltatni, egyéb tekintetben azonban arra a devizarendelkezések alkalmazást nyernek és így azt felhasználni csak a Nemzeti Bank engedélyével szabad. Ebben a tekintetben egyedül a 4950/1931, M. E. számú rendelet 5. §-a értelmében történő kölcsönfelajánlás folytán mentesülő értékek alkotnak kivételt, amelyekkel a fél szabadon rendelkezhetik azzal a korlátozással, hogy belföldön csak a Nemzeti Banknak, vagy az általa megbízott pénzintézetnek adhatja el.

Devizagazdálkodásunkban nagyjelentőségű változást jelentenek az úgynevezett *clearing-megállapodások,* amelyeket eddig Csehszlovákiával, Svájccal, Ausztriával, Franciaországgal és Olaszországgal kötöttünk, és amelyek kötése céljából több más országgal tárgyalások vannak folyamatban. Ezek a clearing-megállapodások azt célozzák, hogy a szerződéskötő országok között végbemenő árúforgalomból eredő tartozások kiegyenlítése az érdekelt országok jegybankjai,

vagy ezzel megbízott más szervei között végbemenő clearíng-elszámolás útján történjék. Vagyis ilyen esetekben ,az adós a fizetést nem közvetlenül külföldi hitelezőjének teljesíti, hanem saját jegybankjánál, saját valutájában fizeti be. A történt befizetésekről a két jegybank a hitelezők megjelölése mellett értesíti egymást, amire a hitelező ország jegybankja, rendszerint a hozzá befolyt összeg erejéig, teljesíti az adós ország jegybankjától kapott fizetési megbízásokat.

Ilymódon a clearing egybekapcsolja a 2. és 3. alatt tárgyalt eljárást, amennyiben a magyar devizagazdálkodás szempontjából nézve úgy a devizabeszolgáltatás, mint a kiutalás a clearing-eljárás keretében történik meg.

Azok az okok, amelyek ilyen clearing-megállapodások kötésére *vezettek, igen* különböző természetűek; magyar érdek és külföldi érdek egyaránt közrejátszott létrejövetelükben. Ha eltekintünk a clearing-el járásból származó technikai előnyöktől, amelyek az adott körülmények között kétségtelenül nem eshetnek döntő súllyal a latba, magyar szempontból a clearing-megállapodások elsősorban akkor jelentenek előnyt, ha a clearing folytán az ország olyan aktív egyenleghez jut, amelyet egyébként nem szerezhetett volna meg, vagy ha ily módon kiküszöbölődik egy normális körülmények között jelentkező passzívum. Ez különösen abban az esetben áll, ha a szembenálló országban Magyarország javára befizetett összegek egy része nem fordíttatik a magyar adósok tartozásainak törlesztésére, hanem devizában a Magyar Nemzeti Bank rendelkezésére kerül. így van ez pl. a jelenleg érvényben levő svájci clearing-megállapodásnál, amely szerint a svájci adósok által befizetett svájci frank összegek ⅔ része a Magyar Nemzeti Bank rendelkezésére kerül tekintet nélkül arra, hogy a svájci hitelezőkkel szemben fennálló árútartozások milyen mértékben nyernek kiegyenlítést.

Azonban nem ez az egyetlen szempont, amely alkalmazást nyerhet. Előnyt jelenthet Magyarországra nézve a clearing-megállapodás akkor is, ha annak következtében olyan külföldi követelések felhasználására nyílik mód, amelyek felett egyébként külföldi devizaforgalmí korlátozások, vagy egyéb okok miatt nem lehetne rendelkezni. Előnyt jelenthet az ilyen megállapodás azért is, mert a külföldi hitelezőket olyan magyar árúk kivitelére serkentheti, amelyeket egyébként nem vinnének ki tőlünk; ha ugyanis a külföldi jegybanknál befolyó összeg nem elégséges arra, hogy a külföldi hitelezők magyar adósokkal szemben fennálló követeléseikhez hozzájussanak, érdekükben áll a Magyarországból való kivitelt fokozni, mert ennek következtében újabb összegek fognak befolyni a külföldi jegybanknál vezetett számlára.

Ezzel szemben igen nagy hátránya a clearingnek, hogy az árúbehozatal feletti ellenőrzés lehetőségét megszünteti. Clearing esetén ugyanis a magyar részről történő befizetéseket a Magyar Nemzeti Bank csak abból a szempontból vizsgálhatja, hogy valóban árúbehozatalból erednek-e; a befizetéseket akkor sem utasíthatja vissza, ha azok oka közgazdasági szempontból nem kívánatos behozatal volt. Ilymódon a behozatal szabályozásának simán alkalmazható devizapolitikai eszközei elvesznek, aminek következtében, ha a kormány a behozatalt mégis szabályozni kívánja, kénytelen a sokkal nehezke-

sebben és nagy súrlódásokkal alkalmazható kereskedelempolitikai eszközöket igénybevenni. További hátránya a clearing-megállapodásoknak az, hogy az alkudozások eredményeként megállapított egyenlegek mesterséges merevítések, amelyek nincsenek mindig összhangzásban a kereskedelmi forgalom tényleges alakulásával és nem követik automatikusan a forgalomban bekövetkező változásokat. Ennek következtében egyfelől a kereskedelmi forgalomban mutatkozó kiegyensúlyozatlanságok kiküszöbölése nem következhetik be természetes módon, másfelől a szerződő felek közül legalább az egyik rendszerint a megállapodás megváltoztatására fog törekedni, ami lényegileg a bizonytalanság állandósítását jelenti.

4. A devizagazdálkodások negyedik részét *a külföldiek bankszámlájára történő pengőbefizetések szabályozása teszi ki.* A 4500/1931. M. E. sz, rend. 1. §-ának *c)* pontja szerint a Magyar Nemzeti Bank engedélye nélkül tilos pengő befizetése, jóváírása, vagy átutalása külföldön lakó személy, vagy külföldi cég javára, kivéve a külföldi értékre szóló értékpapírok kamatát, vagy osztalékát. E szabály tovább kiépítését jelenti a transzfermoratórium-rendelet 4. §-ának az a rendelkezése, hogy külföldi pénzértékben meghatározott, külföldi hitelezővel szemben fennálló tartozásokra — amennyiben a hitelező kezéhez való fizetés a rendelet 1. §-a értelmében nincsen megtiltva — csak a Magyar Nemzeti Bank engedélyével szabad pengőben fizetni; a fizetést a hitelezőnek pénzintézetnél nyitott, vagy vezetett számlájára kell teljesíteni és a befizetett összeg felett csak a Magyar Nemzeti Bank engedélyével szabad rendelkezni.

A Nemzeti Bank gyakorlata a pénzintézeteknél külföldiek számára nyitott pengőszámlák különböző típusait fejlesztette ki. A Bank különbséget tesz a szabad külföldi pengőszámlák és a külföldiek belföldi pengőszámlái között.

Szabad számlán kerül jóváírásra a külföldiek által 1931 július 17-e után a Nemzeti Bankhoz beszolgáltatott külföldi fizetőeszközök pengő-ellenértéke. A külföldi az ilyen számla felett szabadon rendelkezhetik, az ilyen számlán fennálló követelés alapján devizát igényelhet és azt exportvaluta-beszolgáltatási kötelezettség teljesítésére is felhasználhatja.

A külföldi pénzintézeteknél nyitott belföldi pengőszámláinak 4 fajtája fejlődött ki. Ezek *a)* belföldi pengőszámla, *b)* áruforgalmi belföldi pengőszámla, *c)* zárolt belföldi számla, *d)* függő számla.

Az *a)* és *b)* alatti pengőszámlákról kifizetések és átutalások belföldiek javára korlátlanul eszközölhetők, átutalások más külföldiek belföldi számlájára azonban csak a Nemzeti Bank engedélyével teljesíthetők. Ezeken a számlákon szerepelnek a bankzárlatot megelőző időben keletkezett összegek, valamint azok, amelyek 1931. július 13-a óta a Nemzeti Bank engedélyével ilyen számlán írattak jóvá. A jelenlegi gyakorlat az, hogy a legkedvezőbben minősített (az l/a. és esetleg az 1/b. és 2/a. csoportba sorozott) árúimportból eredő követelések árúforgalmi pengőszámlán, egyéb olyan pengőkövetelések pedig, amelyek felett belföldiek javára engedély nélkül rendelkezni lehet, belföldi számlán íratnak jóvá.

Megjegyzendő, hogy a Stillhalte-megállapodásnak az az alapelve, hogy régi tartozásokra — az engedélyezett kivételektől eltekintve — fizetéseket teljesíteni nem lehet, a pengőben való fizetés-teljesí-

lésre is vonatkozik. Ennélfogva az említett két belföldi pengőszámlán régi tartozások alapján jóváírások csak az egyezmény, ill. az angol hitelezők által engedélyezett kivételek körén belül történhetnek. Régi árútartozás tehát árúforgalmi pengőszámlán is csak akkor írható jóvá, ha a hitelező a jóváírással egyidejűleg a jóváírt összeggel legalább egyenlő összegű új árúhitelt engedélyez,

c) A zárolt belföldi pengőszámlán olyan pengőkövetelések kerülnek jóváírásra, amelyek felett csak a Nemzeti Bank előzetes engedélyével szabad rendelkezni.

d) A függő számla (Conto Sospeso) ideiglenes jóváírások számára szolgál. Ezen a számlán iratnak jóvá ideiglenesen azok a követelések, amelyeknek az előbb felsorolt számlák valamelyikén való jóváírásához a Nemzeti Bank engedélye még nem volt megszerezhető, A függő számlákon jóváírt összegeket a jóváírási engedély megtagadása esetén csak a lefizetőnek lehet visszaszolgáltatni.

A felsorolt számláktól, amelyek nem a Magyar Nemzeti Banknál, hanem az ú. n, megbízott pénzintézeteknél nyitott számlák, meg kell különböztetni azokat a pengőszámlákat, amelyek a transzfermoratórium-rendelet alapján a Külföldi Hitelezők Alapja javára és az angol bankok javára a Magyar Nemzeti Banknál nyittatnak. A Külföldi Hitelezők Alapjába befizetett összegek kezelésével kapcsolatos kérdések még megoldásra várnak, A Stillhalte-egyezmény alapján pengőben fizetendő kamatok jóváírására szolgáló számlákon szereplő összegek, abban az esetben, ha azokat a hitelező teljesítés gyanánt elfogadja, az egyezmény szerint befektethetők: *a)* magyarországi ingatlanokra legalább 3 évi időtartamra nyújtott jelzálogos kölcsönökbe, *b)* a fenálló magyar törvényeknek megfelelően szerzendő magyar ingatlanokba, vagy értékpapírokba, utóbbi esetben az értékpapíroknak 3 évi zárolása mellett.

5, Az ötödik csoportba *a hiteligénybevételre és hitelnyújtásra vonatkozó tilalmak* tartoznak. A 4500/1931, M, E, számú rendelet 1-§-ának *b)* pontja szerint a Magyar Nemzeti Bank engedélye nélkül tilos akár pengőértékre, akár külföldi értékre szóló hitel igénybevétele külföldön lakó személytől, vagy külföldi cégtől, továbbá ily hitel nyújtása, vagy meghosszabbítása külföldön lakó személy, vagy külföldi cég részére. A külföldiektől való híteiígénybevétel engedélyhez kötése éppen úgy, mint a külföldiek számlájára való pengőbefizetés korlátozása elsősorban a jövőben keletkezhető devizakeresletet kívánja korlátok közé szorítani.

A hiteligénybevételi kérelmek zöme a dolog természeténél fogva áruhitel igénybevételének *megengedéséi* kéri. E kérelmek közül a Bank rendesen engedélyezni szokta a nyersanyagok és félgyártmányok, valamint a belföldi fogyasztás céljaira okvetlenül szükséges készgyártmányok behozatalával kapcsolatos[3] hiteligénybevételeket. Az egyéb árúbehozatallal kapcsolatosan előterjesztett kérelmeket szigorú bírálatnak veti alá és a hiteligénybevételt csak a közgazdasági szempontból indokolt esetekben engedélyezi.

A külföldiek részére történő hitelnyújtás, vagy hitelmeghosszabbítás lényegileg egy devizabehozatalról való momentán lemondást jelent és ennélfogva ugyanazzal a hatással jár, mint egy külföldi

[3]Ag l/a, 1/b és 2/a csoportba sorozott árúbahozatal.

fizetőeszköz felhasználása. Erre való tekintettel a Bank ilyen engedélyeket csak egészen kivételesen, az elkerülhetetlen közgazdasági szükségesség eseteiben ad.

A kifejtettekből kitetszően a magyar devizagazdálkodás fennállásának 8 hónapja alatt fokozatos fejlődés képét mutatta. Teljes kiépítését csak a legutóbbi időben érte el. Viszont a legutóbbi időben két olyan nagyjelentőségű esemény történt, amelyek amellett, hogy a rendszer betetőzéséhez nagymértékben hozzájárultak, egyszersmind a korábban kiépített intézményeken alapos változásokat eredményeztek. A clearing-megállapodások rendszerének kiépítése és az angol Stillhalte-egyezmény ez a két nagyjelentőségű esemény, amelyek devizagazdálkodásunkban nem azonos irányban éreztetik hatásukat. A Stillhalte-egyezmény a hitelezői érdekek átmeneti háttérbeszorításával lehetővé tette, hogy az ország rendelkezésére kerülő devizakészletek zöme a közvetlen gazdasági szükségletek, nevezetesen az árűbehozatali szükséglet szolgálatába legyen állítható, ugyanakkor azonban a clearing-megállapodások megszüntették az árubehozatal felett gyakorolható devizapolitikai ellenőrzést és ennek helyébe a clearing-megállapodásokban biztosított előnyöket léptették. A Stillhalte-megállapodás, dacára azoknak a nehézségeknek, amelyek végrehajtásával kapcsolatban előreláthatólag fel fognak merülni, a devizaszükséglet erőteljes restringálása által kétségtelenül nagyjelentőségű lépést jelent devizagazdálkodásunk szilárd alapokra helyezése és a pengő stabilitásának biztosítása irányában. A clearing-megállapodásoknak devizagazdálkodásunkban betöltött szerepe egyelőre még nem tekinthető át.